

VUNASTI MAMUT - NEGDAŠNJI STANOVNIK PROSTORA SADAŠNJE PODRAVINE

Vunasti mamut (*Mammuthus primigenius*) najpoznatija je fosilna životinja. U visinu je narastao i do šest metara, tijelo mu je prekrivala duga gusta dlaka koja ga je uz masno tkivo štitila od hladnoće. Zalihe masnog tkiva gomilale su se u izraženoj leđnoj grbi. Na velikoj glavi nalaze se velike kljove (preobraženi gornjovilični sjekutići) savinute unazad i za 3/4 kruga, duljine do sedam metara. U Sibiru su otkrivena čitava smrznuta trupla. Na osnovi sadržaja želuca utvrđeno je da su se mamuti hranili mladim izbojcima zimzelenih vrsta, te lišćem i izbojcima vrba, breza, brijestova, raznim stepskim travama. Prema načinu života pripada u tipične životinje hladne stepe i naseljava subarktička prostranstva gornjeg pleistocena (Würm). Najznačajniji predstavnici hladnodobne faunističke zajednice uz vunastog mamuta su: vunasti nosorog, sob, sjevernoeuropski los, bizon, moškatni bik, saiga antilopa, divokoza, kozorog, žderonja, polarna lisica, crveni alpski vuk, alpski svizac, arktički leming, snježni zec, stepska zviždara i snježne jarebice.

Hladnodobna faunistička zajednica karakteristična je za sve stadije glacijacije Würm (oko 130.000-17.000 god. pr. Kr.). Najveće promjene dogodile su se u klimatskim prilikama koje su uvjetovala florističke i faunističke prilagodbe, migracije, nestajanja i pojavljivanje novih vrsta.

Početakom prvog stadija glacijala započinju velike migracije životinjskih vrsta prema jugu Europe i sjeveru Afrike. Ledeni pokrov proširio se sjevernom i srednjom Europom i stigao do sjevernog Jadrana, gdje je more pretvoreno u kopno. Istodobno se odvija regresija svih svjetskih mora, jer se atmosferska voda veže u ledenu masu na kopnu.

U kasnom glacijalu (17.000-9000 god. pr. Kr.), odnosno tijekom ranog postglacijala opet nastaju značajne klimatskoflorističko-faunističke promjene. Potpunim zatopljenjem ledenjaci se tope i pomiču prema sjeveru. More prodire tamo gdje je i bilo prije glacijacije (transgresija).

Tako se i u sjeverno jadranskoj zavali formiraju otoci i krajobraz sličan današnjem. Time završava posljednje ledeno doba koje uvelike utječe na daljnju evoluciju, odnosno na pojavljivanje i nestajanje mnogih vrsta. Izmjena klimatskih i inih faktora ima za posljedicu izumiranje nekih vrsta (vunasti mamut, vunasti nosorog, špiljski medvjed, špiljska hijena, stepski bizon...), migracije prema sjeveru (moškatni bik, polarna lisica, sob, leming, žderonja...), ili prilagodbu novonastalim prilikama (sjevernoeuropski los, divlje govredo, dabar...).

U vrijeme vunastih mamuta čovjek se bavio lovom sljedeći krdo divljih životinja (još nije poznao pripitomljavanje) i specijalizira se za lov pojedinih vrsta. Koristi oružje od kamena, kosti i drva. Radi koplja s kamenim ili koštanim šiljcima, koštane harpune, nož s kamenom oštricom, otkriva luk i strijelu, koristi vatru, mjesta pogodna za lov (močvare, blatišta, uske kanjone...). Od ulovljenog vunastog mamuta uzima se meso koje se prethodno mora otopiti vatrom sa zaledenog trupla. Kosti se koriste za izradu oružja, a veće su svoju primjenu našle u izgradnji nastamba zajedno s kožom.

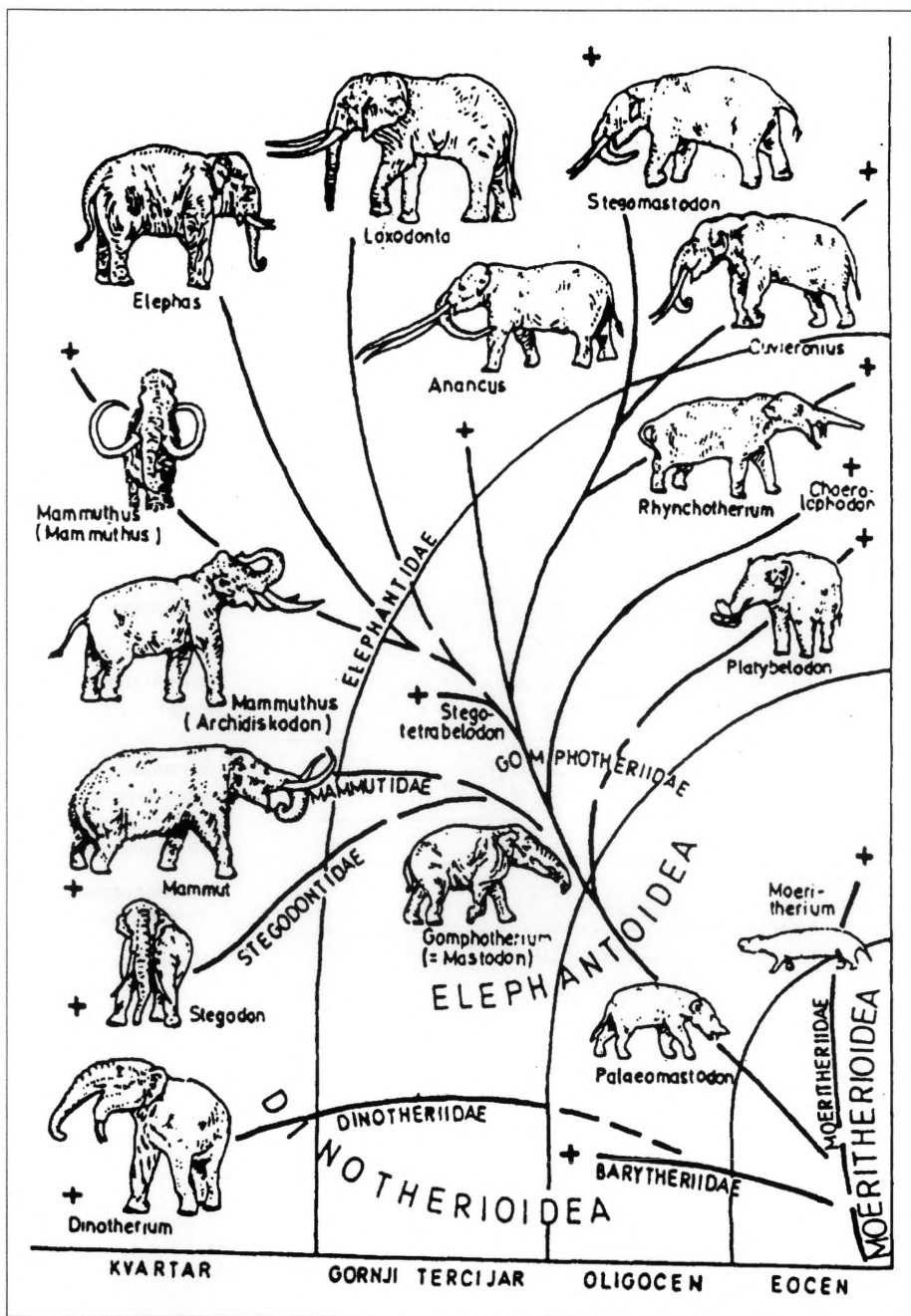
Sa znanstvenog stajališta vunasti mamut svrstan je u red rilaša (*Proboscidea*), porodicu *Elephantidae*, rod *Mammuthus*. Filogenetski razvoj rilaša vrlo je složen i grubo rekonstruiran na osnovi fosilnih nalaza (slika 1). Rilaši danas kao i nekad (mastodonti, dinoterije, slonovi) predstavljaju najveće kopnene životinje. Afričkog su porijekla i uspješno su prelazili na druge kontinente, pa su u srednjem i gornjem kenozoiku naseljavali Euroaziju, te kasnije preko Beringova prijelaza prešli u Sjevernu Ameriku. Neki su tijekom pleistocena došli i do Južne Amerike. Danas živeći predstavnici reda rilaša su afrički i azijski slon iz porodice *Elephantidae* u koju je svrstan i vunasti mamut.

Fosilni nalazi vunastog mamuta u jugoistočnoj Europi su mnogobrojni. U Sloveniji poznata su nalazišta Bobovka kraj Kranja (nađen kostur u jezerskoj glini koja je korištena za proizvodnju cigle), Nevelje, Limbuš kraj Maribora, Kostanjevica na Krki, Postojna i drugi. Postoji niz nalaza u aluvijalnim naslagama Dunava, Save, Drave, Tise i njihovih pritoka. Najjužnije nalazište su u Makedoniji kod sela Orešane nedaleko Skopja, te u Grčkoj u pećinama Saidi i Megalopolisu na Peloponezu.

U Hrvatskoj je poznato tridesetak lokaliteta s fosilnim nalazima vunastog mamuta. Nalazi u Podravini potječu iz aluvijalnih naslaga. Donedavno poznato podravsko nalazište vunastog mamuta bilo je iz okolice Ferdinandovca. Na istom mjestu pronađeni su i ostaci vunastog nosoroga.

Povećanom eksploatacijom šljunka uz mogućnost vađenja iz većih dubina, kao i otvaranjem novih radilišta, došlo se i do novih nalazišta dijelova vunastog mamuta (Keter, Gabajeva Greda, Sekuline...). Najčešći nalazi su zubi kutnjaci, ponekad i s dijelovima čeljusti. Zubi kutnjaci sastavljeni su od caklinastih lamela koje dostižu broj od 27-30 (slika 3). Dimenzije kutnjaka su cca 30 x 20 x 8 cm i težine cca 3,5-4 kg. Na šljunčari Gabajeva Greda pronađen je dio kljove u dužini od oko 60 cm.

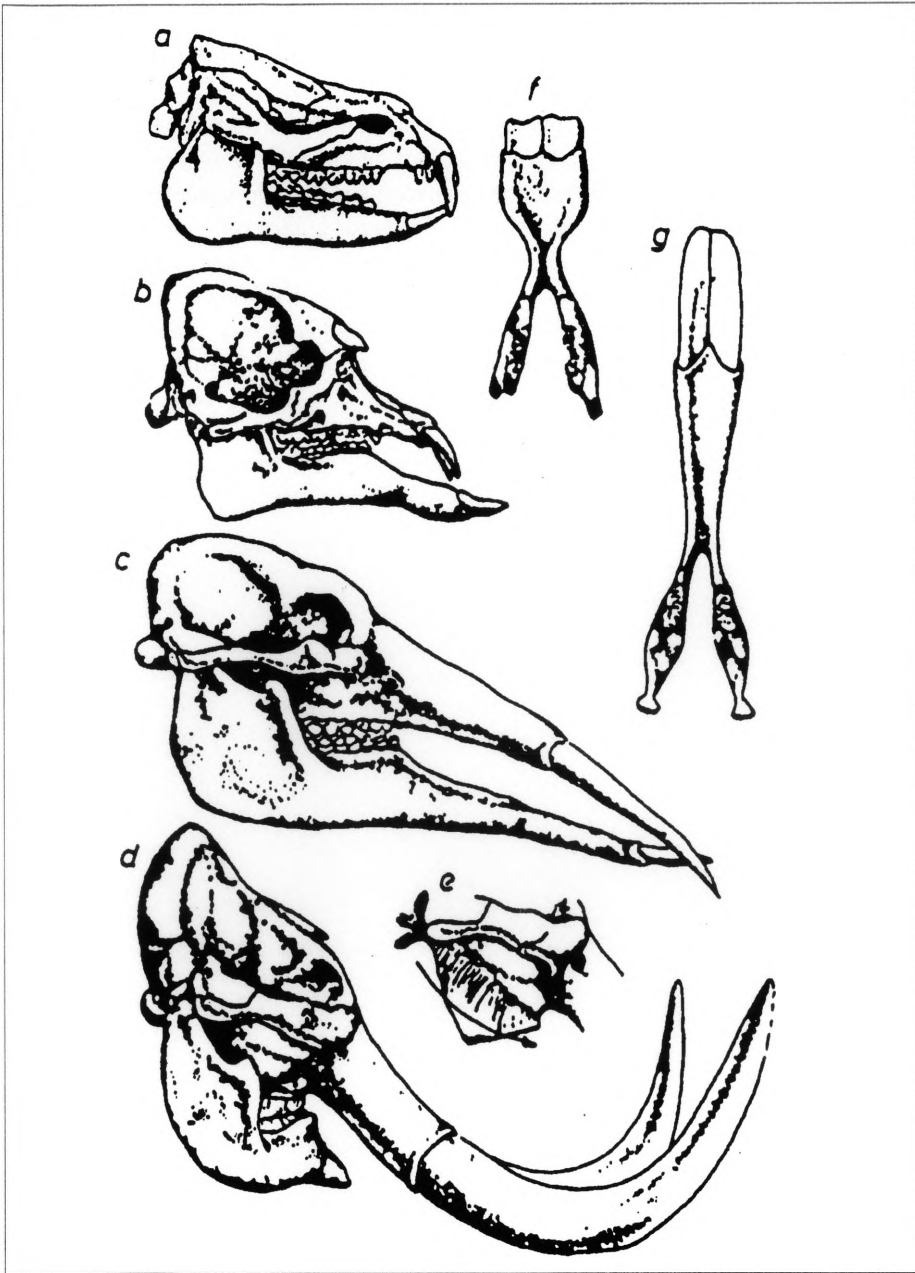
Prema broju lokacija i nalaza može se zaključiti da svojedobno nije bila nikakva rijetkost susresti vunastog majmuna na ovim našim prostorima Podravine.

Slika 1.
 Pretpostavljena evolucija unutar reda Proboscidea (prema Theniusu)

Slika 2.
Evolucijski razvoj kutnjaka rilaša (djelomično prema Theinusu)

Slika 3.

Lubanje i kljove rilaša, a) *Moeritherium* (Egipat); b) *Phiomia* (primitivni bunomastodon, Egipat); c) *Gomphotherium* (miocen Europe); d) *Mammuthus primigenius* (vunasti mamut); e) smjer zamjene istrošenog kutnjaka; f) *Platybelodon* (izgled donje čeljusti); g) *Amedelodon* (pliocen Sjeverne Amerike), prema Romeru

Krunoslav Arač

Wollhaarmammut - ein ehemaliger Einwohner des Gebiets von Podravina

Der Wollhaarmammut (*Mammutus primigenius*) bewohnte die subarktische Steppengebiete in allen Stadien der Würm-Kaltzeit. In Südosteuropa gibt es zahlreiche fossile Funde des Wollhaarmammuts. Die Funde in Podravina stammen aus den alluvialen Aufschichtungen. Durch Schotterbeförderung wurde das Herausnehmen aus größeren Tiefen ermöglicht, und die Errichtung neuer Beförderungsstätten resultierte mit neuen Fundstätten des Wollhaarmammuts (Keter, Gabajeva Greda, Sekulina...). Die häufigsten Funde sind Eckzähne, gelegentlich zusammen mit Kieferteilen, und seltener sind Teile der Stoßzähne. Aufgrund der Zahl der Fundstätten und der Funde kann festgestellt werden, daß es seinerzeit keine Seltenheit war, einen Wollhaarmammut auf dem Gebiet von Podravina zu treffen.